

Joan Fuster, *Escrits sobre el «Tirant lo Blanc»*, estudi, edició i notes a càrrec de Mireia Ferrando Simón, València, Publicacions de la Universitat de València – Càtedra Joan Fuster, 2023, 356 pàgs.

J. Àngel Cano Mateu
(Universitat de València)



Entre la quantitat ingent de papers que va escriure Joan Fuster, hi ha els d'història cultural i literària; com a mostra, trobem *La poesia catalana* (1956), *Joan Serrallonga. Vida i mite del famós bandoler* (1961), *Poetes, moriscos i capellans* (1962), *Heretgies, revoltes i sermons: tres assaigs d'història cultural* (1968), *Literatura catalana contemporània* (1972) o *La decadència al País Valencià* (1976), entre d'altres. I tot això sense entrar a detallar-ne el nombre d'articles. Tanmateix, no serà sobrer remarcar alguns dels centrats en escriptors del nostre Segle d'Or, que van des de Vicent Ferrer fins a Joan Roís de Corella, passant per Jaume Roig, Isabel de Villena, Joanot Martorell o Ausiàs March; el mateix Fuster, al volum *Obres completes I. Llengua, literatura, història* (1968), hi recollí alguns estudis culturals d'entre els segles XIV i XVII, entre els quals en localitzem sobre el frare predicador, sobre l'autor d'*Espill* o *Llibre de les dones*, sobre l'escriptora del *Vita Christi*, sobre el «ben enamorat» de March o sobre Roís de Corella. D'altra banda, el 1995, Albert Hauf en recopilà alguns d'aquests i d'altres sota el títol *Misògins i enamorats*, publicat per Bromera, el qual posa de manifest l'interès de l'assagista. Justament, en aquest aplec, n'hi ha dos basats en el *Tirant lo Blanc* («Reflexions sobre el *Tirant*» i «Consideracions sobre el *Tirant*», el primer i l'últim que hi dedicà, respectivament, com tot seguit comentarem), novel·la cabdal de la literatura catalana medieval que protagonitzà pàgines de reflexió fusteriana, però que no arribaren a donar cap tipus d'estudi monogràfic com a fruit.

Escrits sobre el «Tirant lo Blanc» ha aparegut per a suplir-ne la carència. Aquest volum, el trentè de la col·lecció «Càtedra Joan Fuster» de les Publicacions de la Universitat de València, i guanyador del Premi Joan Coromines d'Investigació Filològica, Històrica o Cultural (2022), ha estat confegit per la investigadora valenciana Mireia Ferrando Simón, que se n'ha encarregat de l'estudi, l'edició i les notes. De fet, la mateixa Ferrando —que en aquesta introducció amplia i actualitza treballs anteriors propis sobre el tema— confessa la sorpresa que li despertà l'absència d'un llibre fusterià dedicat a l'anàlisi de la novel·la, perquè «l'examen que en fa Fuster no és equiparable a la lectura crítica de cap altre autor del quatre-cents, ni quantitativament ni qualitativament» i «Martorell és, de tots ells, la figura que rep una atenció més continuada en el temps i més aprofundida» (pp. 44-45). Una ràpida ullada ens permet ratificar aquesta afirmació: el primer text, «Hipòtesi sobre el *Tirant*», data del setembre de 1953, a la revista *Pont Blau*, encara que la redacció original s'esdevingué l'any anterior —concretament, el 26 de juny de 1952 al seu diari de lectures, si jutgem per les paraules del mateix assagista—; el darrer, «Consideracions sobre el *Tirant*», del setembre de 1991, i fou la base de la conferència impartida al IX Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes d'Elx i Alacant.

En aquests gairebé quaranta anys, Joan Fuster elaborà —o reelaborà— vint-i-tres papers («Textos periodístics», «Articles erudits» i «Textos amb referències d'interès», com els classifica Ferrando) que se centren en diversos aspectes del *Tirant lo Blanc*. Abunden, per exemple, els que es focalitzen en la comparació amb el *Quijote* de Cervantes, com l'esmentat «Hipòtesi sobre el *Tirant*», «Cervantes y el *Tirant*» o «Martorell, caballero y burgués», que tracta sobre el caràcter humorístic de l'obra, en presentar un protagonista cavaller i burgès, allunyat d'un superhome extraordinari, esglaió previ a la ironia i la sàtira anticavalleresques cervantines. Tots tres articles veieren la llum en els anys cinquanta, moment en què, segons Mireia Ferrando, el comentari d'ambdues obres alhora respondria a una estratègia per tal d'aprofitar la major visibilitat de la novel·la de Cervantes entre els seus coetanis, de manera que s'hi pogueren introduir les aventures del nostre heroi. No obstant això, en «Un altre centenari a punt: el de Joanot Martorell», de 1968, Fuster renega d'haver de parlar del *Quijote* cada vegada que s'estudia el *Tirant*. Amb tot, uns anys després, en la ressenya de l'edició castellana de Martí de Riquer, ell mateix tornarà a comparar-les.

Altres escrits posen la lupa en la situació socioeconòmica de la ciutat de València que es descriu en la novel·la i que preveu una decadència en temps posteriors; o en el tipus de lectores que degué tenir, com la marquesa de Màntua, Isabel de Este, i l'emperadriu Catalina de Rússia; o en la immoralitat i l'erotisme que desprèn. També n'hi ha que giren al voltant dels interrogants que han motivat tant de debat, com la datació i l'autoria, així com els que el reivindiquen com a clàssic nacional. I, per últim, n'hi ha un parell que arrepleguen anècdotes de polítics locals al voltant de la llengua de Martorell, com la d'un regidor que pretenia atiar la polèmica lingüística o la d'un altre que afirmava que l'autor hauria escrit obres en portuguès.

Paral·lelament, la investigadora ha trobat convenient reproduir la correspondència de l'assagista suecà amb Jesús Ernest Martínez Ferrando, Eulàlia Duran i Joan Coromines, la qual cosa ens permet completar la panoràmica de la inquietud intel·lectual que el *Tirant lo Blanc* suscità en Fuster. Aquestes cartes ens ajuden a copsar la passió amb què llegí el treball de Dámaso Alonso o les reflexions sobre la falta de patriotisme dels valencians, així com la possibilitat de redactar un paper «no científic, sinó “assagístic”» a partir de les qüestions que, en aquell moment, restaven incògnites, com les peripècies del manuscrit original de Martorell entre la seua mort i la impressió del llibre, un període de més de vint anys.

Ernest Martínez Ferrando, en una de les primeres lletres, li expressà el seu parer —profètic— a propòsit de l'article de 1953 a *Pont Blau*: «Segurament prosperarà i estimularà noves aportacions per aquest camí que vostè ara obri» (p. 307). Fuster —i en aquest punt Ferrando incideix bastant— escrivia com a lector i com a assagista, no com a *estudiós*, tot i que ací caldria posar molt d'èmfasi en la cursiva, ja que no hi ha dubte de la vàlua de les seues aportacions, a pesar de les reticències i certes reprovacions de l'acadèmia cap al seu *mètode*. Ara bé, el suecà, que serà conscient en tot moment de les deficiències bibliogràfiques amb què comptava, no solament en va saber traure suc com a erudit, sinó també com a ideòleg del projecte nacional dels Països Catalans, amb una llengua i una literatura comunes, i amb el *Tirant lo Blanc* com a gran *clàssic*. Aquest plantejament, d'una banda, equiparava i homologava la literatura catalana a altres literatures, com l'espanyola amb el *Quijote*, o la italiana amb el *Decameró*; d'una altra, servia d'afirmació de consciència nacional i de projecció i difusió internacional —«superior a la de Lull o a la de March», com matisa Ferrando (p. 118).

Comptat i debatut, l'aparició d'*Escrits sobre el «Tirant lo Blanc»* resulta d'un gran interès; a més, l'ampli estudi introductori de Mireia Ferrando —que actua de guia indispensable per al lector dels textos— posa de manifest totes les cares del polièdric Joan Fuster: per un costat, mostra l'intel·lectual apassionat per la història cultural i literària; per un altre, el lector professional i analític, que, des de la seua casa a Sueca, és a dir, allunyat del món universitari fins a la dècada dels huitanta, va prendre part dels debats acadèmics del moment. En darrer terme, però no menys important, també palesa la voluntat de l'assagista per posar en valor una obra cabdal de la nostra tradició literària, que, en certa manera, podia actuar com a símbol d'unió col·lectiva i d'internacionalització de la nostra nació. «Hem de llegir el *Tirant*. Els catalans, els qui parlem en català, hauríem de llegir *Tirant lo Blanc*, si més no, una vegada en la vida»; potser aquest recull elaborat per Ferrando podria ser una bona excusa per a acceptar la invitació del suecà, no?